

2. Butenko, N. Yu. (2004). *Komunikatyvni protsesy u navchanni* [Communicative processes in education]. Kyiv: KNEU.
3. Kagan, M. S. (1988). *Mir obshcheniia: Problema mezhobektionnykh otnoshenii* [The world of communication: Problem of inter-objective relations]. Moscow: Politizdat.
4. *Stratehiia YeEK OON osvity dlia staloho rozvytku* [The UNECE strategy for education for sustainable development]. (2005). Odesa: Ekolohiia.
5. Averyntsev, S. S. (Ed.). (1989). *Filosofskii entsiklopedicheskii slovar* [Philosophical encyclopedic dictionary]. (2nd ed.). Moscow: Sovetskaia entsiklopediia.

УДК 159.923:316.444

В. І. Тернопільська, Н. В. Чіжова, м. Київ

МОБІЛЬНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті здійснено аналіз поняття «мобільність», розглянуто типи мобільності особистості. Критеріями порівняння обрано характеристики особистості, необхідні для формування певного типу мобільності. Доведено, що особистісна мобільність є підґрунтям для формування та розвитку інших типів мобільності.

Ключові слова: мобільність, особистісні якості, соціальна мобільність, особистісна мобільність, професійна мобільність, академічна мобільність.

У сучасному динамічному глобалізованому світі, якому притаманні постійні зміни технологій, створення одних професій і повне зникнення інших, для успішної самореалізації людина має бути гнучкою, здатною робити вибір, діяти творчо, самовдосконалюватись. У такому контексті цінним є формування у студентської молоді необхідних знань, умінь, навичок мобільності як інструментів для особистісної і професійної самореалізації.

Проблему сутності та змістових аспектів мобільності особистості досліджували: К. Абульханова-Славська, А. Аміров, Л. Амірова, О. Амосова, Т. Аракелова, Т. Артюхова, А. Артюшенко, Р. Бендікс, Л. Горюнова, Є. Іванченко, Б. Ігошев, Ю. Калиновський, Т. Котмакова, А. Кравченко, О. Лисак, С. Ліпсет, А. Маслоу, Л. Меркулова, А. Ребер, К. Роджерс, Т. Сергеева, О. Смірнова, П. Сорокін, Л. Сушенцева, Н. Таланчук, Л. Хорунжа.

Вчені вивчали різноманітні аспекти мобільності особистості, роблячи акцент на специфіці наукового знання. Так, соціологія розглядає мобільність крізь призму соціальної ролі особистості; психологія – в контексті формування самосвідомості, самореалізації особистості; педагогіка – через активнотворчу роль та діяльність особистості щодо саморозвитку. У наукових джерелах виокремлюють такі типи мобільності: соціальна, професійна, академічна, інтелектуальна, когнітивна, комунікативна, соціокультурна, культурна, виховна та особистісна.

Мета статті – аналіз феномену «мобільність особистості», розкриття типів мобільності.

Термін «мобільність» (від латинського «mobilis») в перекладі означає рухливість, мінливість, здатність до швидкої дії та зміни станів, певна властивість особистості. У словнику мобільність визначається як рух.

Зокрема, спробу співвіднести особистісну та професійну мобільність викладачів здійснила Т. Сергєєва, розробивши дев'ять типів професійної мобільності, які виникають у зв'язку з різними рівнями розвитку особистісної мобільності та психологічною готовністю до конкретної діяльності.

На думку Ю. Калиновського, мобільність є інтегративною якістю, що формується та розвивається під час практичної, навчальної, соціальної, соціокультурної діяльності людини та надає їй можливість реалізувати свої задатки, здібності, схильності, можливості. При цьому розвиваються такі особистісні якості, як здатність спостерігати за власними діями та вчинками, аналізувати та оцінювати їх, проектувати та змінювати свою життєдіяльність [3]. За А. Кравченком, соціальна мобільність – це внутрішнє самовдосконалення особистості, що ґрунтується на стабільних цінностях та потребі в саморозвитку, передумовою якого є освіта. Саме тому від рівня освіти залежить як горизонтальна (рух з одного становища в інше в межах одного соціального рівня), так і вертикальна мобільність (рух окремих осіб або груп вгору чи вниз з одного соціально-економічного рівня на інший) [6]. Відтак, головною передумовою розвитку соціальної мобільності виступають такі внутрішні якості особистості, як уміння аналізувати, оцінювати, саморозвиватись тощо. Для її реалізації недостатньо лише зовнішніх соціальних умов, необхідні також особистісні здібності, бажання та вміння здійснювати відповідну діяльність, просуватися шляхом самовдосконалення.

Для особистості студента особливої актуальності набувають фундаментальні завдання соціального й особистісного самовизначення, вирішення чого зумовлює необхідність формування у нього соціальної мобільності [11, с. 196]. Підсумовуючи, зазначимо, що під соціальною мобільністю розуміють переміщення окремих осіб або груп у соціальній позиції з плином часу. Зазвичай соціальна мобільність означає зміну достатку й соціального статусу окремих осіб або сімей. Водночас це може стосуватися змін рівня грамотності та освіченості.

На думку Л. Сушенцевої, професійна мобільність кваліфікованого працівника поєднує сформовану внутрішню потребу у професійній мобільності, що проявляється в діяльності, забезпечує самовизначення, самореалізацію в житті, професії та здібності, знанню основу професійної мобільності, самоусвідомлення особистістю готовності до професійної мобільності, прагнення особистості змінити не тільки себе, а й професійне поле та життєве середовище [9, с. 10].

Л. Меркулова підходить до розкриття психологічних основ професійної мобільності з точки зору адаптивності, розуміючи адаптацію як сукупність реакцій, що покладаються в основу пристосування спеціаліста до незвичних умов життя та діяльності [7, с. 77].

У цьому контексті професійну мобільність можна розглядати як здатність і готовність індивіда до постійних змін своєї професійної позиції, статусу, переміщень у професійній сфері на основі певних ціннісних орієнтацій, особистісних властивостей.

Академічна мобільність виявляється у здатності індивіда самостійно формувати свою освітню траєкторію, можливості у рамках освітніх стандартів обирати предмети, курси, навчальні заклади згідно зі своїми нахилами та бажаннями. Отже, академічна мобільність – це здатність до навчання, викладання або дослідження в іншій країні, а також адаптація до умов проживання в полікультурному суспільстві.

Л. Хорунжа характеризує інтелектуальну мобільність старшокласників, як інтегроване особистісне утворення, що охоплює інтелектуальні вміння, здібності та особистісні якості, які дають можливість людині швидко віднаходити, обробляти й застосовувати інформацію, приймати рішення та оперативно діяти в стандартних і нестандартних ситуаціях, ефективно реалізовувати здобуті знання, обирати оптимальні способи виконання навчальних завдань [12, с. 7].

На думку Т. Аракелової, когнітивна мобільність визначається як інтегративна професійно-особистісна характеристика майбутнього педагога, що містить мотиваційний, креативний та рефлексивний компоненти, які забезпечують готовність особистості до конструктивного розв'язання проблемних завдань у мінливих ситуаціях сучасної педагогічної дійсності [1, с. 10].

Комунікативна мобільність виявляється у готовності особистості здійснювати ефективну комунікацію з людьми різного віку, соціального статусу та інтелектуального розвитку, гнучко використовуючи різноманітні техніки та прийоми, відомі з минулого досвіду, та швидко опановуючи нові [8, с. 41]. Зазначимо, що комунікативна мобільність, як характеристика особистості, важлива не тільки для налагодження відносин у професійному середовищі, але й для побудови комунікацій в життєвому просторі кожної людини.

Сукупність елементів внутрішнього життя соціальних суб'єктів, об'єднаних у цілісну систему, що забезпечує певний ступінь об'єктивної рухливості, необхідної для адаптації до навколишнього середовища або для активного впливу на нього, характеризують соціокультурну мобільність особистості [2]. Відтак, соціокультурна мобільність є творчим процесом, оскільки під час своєї діяльності особистість створює нові цінності, будує нове суспільство та нові стосунки.

За Ю. Калиновським, культурна мобільність акумулюється у здатності особистості критично мислити, рефлексувати події, вмінні знаходити нестандартні рішення в нових ситуаціях, передбачати характер та перебіг змін як у галузі, що вивчається, так і в суспільному розвитку загалом [4, с. 142]. Культурна мобільність забезпечує різноманітність та жвавість думки і мовлення людини, інноваційний підхід до розв'язання завдань.

Виховна мобільність визначається Н. Таланчуком як цілісний і динамічний стан особистості, що виражає її готовність та здатність взаємодіяти з педагогом, адекватно реагувати на його виховні дії й формуватися згідно з поставленою метою [10, с. 6]. У цьому контексті особливу увагу приділено засвоєнню системи соціальних ролей, що передбачає набуття певної культури та умінь, які відповідають соціальній ролі. Засвоєння цих умінь забезпечує особистості рухливість, тобто здатність швидко переходити від однієї ролі до іншої.

Особистісну мобільність характеризуємо як інтегративну якість, наявність якої забезпечує активність людини, її самовизначення в суперечливих ситуаціях, ефективну комунікацію, здатність до саморозвитку та самовдосконалення, перегляду способів своєї діяльності, життєвих пріоритетів. Сформована особистісна мобільність дає змогу конструктивно долати внутрішні кризи, оволодівати різними соціальними ролями, уникати саморуїнування у разі невдач або негативного досвіду, бути готовим до вироблення альтернативних рішень та їх практичної реалізації.

Вчені виокремлюють три групи вмій особистісної мобільності: 1) психологічні вміння – здатність людини спостерігати за своїми діями та вчинками, аналізувати й оцінювати їх, проектувати й змінювати свою життєдіяльність, активність у саморозвитку та самовдосконаленні; 2) соціальні уміння – здатність знаходити шляхи взаємодії з навколишнім світом, мислити в порівняльному аспекті, вміння спілкуватися та володіння спеціальними технологіями міжособистісного спілкування, ділової розмови, попередження та подолання конфліктних ситуацій, самопрезентації; 3) когнітивні вміння – здатність знаходити та використовувати нові знання на основі інтересу до пізнання й усвідомлення недостатності наявних знань, що мотивують людину до самоосвіти протягом усього життя [5, с. 10].

Аналіз типів мобільності особистості засвідчує, що їх підґрунтям виступає особистісна мобільність. Особистісна мобільність дозволяє вибрати траєкторію реалізації інших типів мобільності з метою подальшого самовдосконалення особистості (табл.).

Таблиця 1

Змістові характеристики типів мобільності

<i>Назва мобільності</i>	<i>Визначення поняття</i>	<i>Особистісні якості, необхідні для реалізації певного типу мобільності</i>
Соціальна	переміщення окремих осіб або груп у соціальній позиції з плином часу	соціальна активність, адаптивність, саморозвиток
Професійна	готовність і здатність працівника до зміни покладених на нього виробничих завдань, освоєння нових спеціальностей або змін у них	соціальна активність, креативність, адаптивність

Академічна	можливість індивіда самостійно формувати свою освітню траєкторію	здатність до самоосвіти, адаптивність, комунікативність, толерантність
Інтелектуальна	можливість людини швидко віднаходити, обробляти й застосовувати інформацію, оперативно діяти в нестандартних ситуаціях	енергійність, рішучість, самостійність, обачливість
Когнітивна	готовність особистості до конструктивного розв'язання проблемних завдань	активність, креативність, рефлексивність
Комунікативна	здатність здійснювати якісне спілкування у різних ситуаціях	толерантність, гнучкість
Соціокультурна	забезпечення певного ступеня об'єктивної рухливості, необхідного для адаптації до навколишнього середовища або для активного впливу на нього	адаптивність, моральність, комунікативність, соціальна творчість, самоконтроль
Культурна	здатність до вільного критичного мислення, вміння знаходити нестандартні рішення в нових ситуаціях	адаптивність, критичне мислення, антиципація, комунікативність
Виховна	готовність та здатність особистості взаємодіяти з педагогом	гнучкість, адаптивність
Особистісна	здатність до творчої діяльності та саморозвитку, критичного мислення, уміння знаходити нестандартні рішення в нових ситуаціях	активність, компетентність, адаптивність, креативність, комунікативність, саморозвиток, самовдосконалення

Таким чином, особистісна мобільність виступає головним регулятором успішної реалізації та адаптації особистості в соціумі. Означений феномен виявляється у сформованій мотивації студента до навчання, здатності до творчої діяльності, ефективного спілкування та сприяє його активному творчому саморозвитку. Аналіз структури особистісної мобільності та факторів, які сприяють її формуванню й розвитку, є предметом подальших наукових досліджень.

Література

1. Аракелова Т. Л. Взаимное обучение как условие развития когнитивной мобильности будущих учителей : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Татьяна Леонидовна Аракелова. – Екатеринбург, 2006. – 180 с.
2. Василенко И. В. Региональная психика: традиции и новации / И. В. Василенко. – Волгоград : Политехник, 2001. – 212 с.
3. Калиновский Ю. И. Праксиология исследовательской деятельности : монография / Ю. И. Калиновский. – Соликамск : СГПИ, 2008. – 236 с.
4. Калиновский Ю. И. Развитие социально-профессиональной мобильности андрагора в контексте социокультурной образовательной политики региона : дисс. ... доктора пед. наук : 13.00.01 / Юрий Исаакович Калиновский. - Санкт-Петербург, 2001. – 470 с.
5. Котмакова Т. Б. Формирование личностной мобильности как профессионального качества будущего специалиста в процессе обучения в вузе : автореф. дисс. на соискание учён. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «теория и методика профессионального образования» / Т. Б. Котмакова. – Хабаровск, 2011. – 20 с.
6. Кравченко А. И. Социология / А. И. Кравченко. - М. : Логос, 1999. – 254 с.
7. Меркулова Л. П. Формирование профессиональной мобильности специалистов технического профиля средствами иностранного языка : дисс. ... доктора пед. наук : 13.00.08 / Людмила Петровна Меркулова. – Самара, 2008. – 454 с.
8. Найданова Ю. В. Мобильная личность обучающегося как научное понятие / Ю. В. Найданова // Вестник ЮУрГУ. Серия «Образование. Педагогические науки». – Челябинск : Южно-уральский гос. ун-т, 2014. – №2, т. 6. – С. 40-44.
9. Сушенцева Л. Л. Професійна мобільність як сучасна педагогічна проблема [Електронний ресурс] / Л. Л. Сушенцева // Наукова бібліотека України. – 11 с. – Режим доступу до статті: www.info-library.com.ua/libs/stattay/192-profesijna-mobilnist-jak-suchasna-pedagogichna-problema.html.
10. Таланчук Н. М. Воспитательная мобильность личности и ее формирование / Н. М. Таланчук. – Казань : НИИ НТН АПН СССР, 1981. - 61 с.
11. Тернопільська В. І. Особливості педагогічного діагностування соціально-комунікативної культури у студентів /

- В. І. Тернопільська // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». – Хмельницький : Вид-во ХІСТ, 2012. – № 5. – С. 195-200.
12. Хорунжа Л. А. Формування інтелектуальної мобільності старшокласників у навчальному процесі загальноосвітньої школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.09 «теорія навчання» / Л. А. Хорунжа. – Х., 2009. – 22 с.

В. И. Тернопольская, Н. В. Чижова

Мобильность личности как предмет научного исследования

Институт проблем воспитания Национальной академии педагогических наук Украины (9, ул. Берлинского, Киев, Украина)

В статье проанализировано понятие «мобильность», рассмотрены типы мобильности личности. Критериями их сравнения избраны характеристики личности, необходимые для формирования определенного типа мобильности. Доказано, что личностная мобильность является основой для формирования и развития других типов мобильности.

Ключевые слова: мобильность, личностные качества, социальная мобильность, личностная мобильность, профессиональная мобильность, академическая мобильность.

V. I. Ternopil'ska, N. V. Chizhova

Mobility of a Person as a Subject of Scientific Research

Institute of Problems on Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (9 Berlynskoho Str., Kyiv, Ukraine)

The article analyzes the general concept of «mobility» emphasizing that each science studies certain aspects of it. Therefore, sociology examines mobility in the light of the social role of the individual; psychology – in the context of self-awareness, self-identity; pedagogy – through active and creative role and activities of the individual in terms of self-development. The ten types of mobility of a person are considered such as: social, professional, academic, intellectual, cognitive, communicative, socio-cultural, cultural, educational and personal. The criteria selected for their comparison are personal characteristics required for the formation of a certain type of mobility. The article defines three main groups of skills that determine personal mobility: psychological, social, cognitive. Personal mobility is proved to be the basis for the formation and development of other types of mobility.

Keywords: mobility, personal qualities, social mobility, personal mobility, professional mobility, academic mobility.

References

1. Arakelova, T. L. (2006). *Vzaimnoe obuchenie kak uslovie razvitiia kognitivnoi mobilnosti budushchikh uchitelei* [Mutual learning as a condition of cognitive development of mobility of future teachers]. (Doctoral dissertation, Yekaterinburg).
2. Vasilenko, I. V. (2001). *Regionalnaia psikhika: traditsii i novatsii* [Regional psyche: Traditions and innovations]. Volgograd: Politekhnik.
3. Kalinovskii, Yu. I. (2008). *Praksiologiya issledovatel'skoi deiatelnosti* [Praxeology of research activity]. Solikamsk: SHPY.
4. Kalinovskii, Yu. I. (2001). *Razvitie sotsialno-professionalnoi mobilnosti andragora v kontekste sotsiokulturnoi obrazovatelnoi politiki regiona* [Development of social and professional mobility of andragora in the context of socio-cultural education policy in the region]. (Doctoral dissertation, St. Petersburg).
5. Kotmakova, T. B. (2011). *Formirovanie lichnostnoi mobilnosti kak professionalnogo kachestva budushchego spetsialista v protsesse obucheniia v vuze* [Formation of personal mobility as a professional quality of the future professional in the learning process at the university] (Dissertation Abstract, Khabarovsk).
6. Kravchenko, A. I. (1999). *Sotsiologiya* [Sociology]. Moscow: Logos.
7. Merkulova, L. P. (2008). *Formirovanie professionalnoi mobilnosti spetsialistov tekhnicheskogo profilia sredstvami inostrannogo yazyka* [Formation of professional mobility of professional of technical profile by the means of foreign language]. (Doctoral dissertation, Samara).
8. Naidanova, Yu.V. (2014). *Mobilnaia lichnost obuchaiushchegosia kak nauchnoe poniatie* [Mobile identity of the student as a scientific concept]. Vestnik YuUrGU. Seriya «Obrazovanie. Pedagogicheskie nauki»: Vol. 6(2) (pp. 40-44). Cheliabinsk: Yuzhno-uralskii gos. universitet.
9. Sushentseva, L. L. (n.d.) *Profesiina mobilnist yak suchasna pedahohichna problema* [Professional mobility as a modern pedagogical problem]. Retrieved from www.info-library.com.ua/libs/stattay/192-profesijna-mobilnist-jak-suchasna-pedagogichna-problema.html.
10. Talanchuk, N. M. (1981). *Vospitatelnaia mobilnost lichnosti i ee formirovanie* [Educational mobility of person and its formation]. Kazan: NYY NTN APN SSSR.
11. Ternopil'ska, V. I. (2012). *Osoblyvosti pedahohichnoho diahnostuvannia sotsialno-komunikatyvnoi kultury u studentiv* [Features of pedagogical diagnostics of students' social

- and communicative culture]. In Zbirnyk naukovykh prats Khmelnytskoho instytutu sotsialnykh tekhnolohii Universytetu «Ukraina»: Vol. 5. (pp. 195-200). Khmelnytskyi: Vyd-vo KhIST.
12. Khorunzha, L. A. (2009). *Formuvannia intelektualnoi mobilnosti starshoklasnykiv u navchalnomu protsesi zahalnoosvitnoi shkoly* [Formation of intellectual mobility of senior schoolchildren in the educational process of a comprehensive school] (Dissertation Abstract, Kharkiv).

УДК 378.178:004(045)

І. Б. Тимофєєва, м. Київ

РЕАЛІЗАЦІЯ АВТОРСЬКОЇ МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО- КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДНЗ

У статті представлено результати застосування авторської методики формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх вихователів ДНЗ. Структуру розробленої методики подано у вигляді багаторівневої моделі, що передбачає застосування електронного навчально-методичного комплексу для студентів спеціальності «Дошкільна освіта». Здійснено аналіз інтерактивних методів навчання. Здобуті дані підтверджують ефективність розробленої авторської методики.

Ключові слова: методика формування, інформаційно-комунікаційна компетентність, майбутні вихователі.

У зв'язку із запровадженням компетентнісної парадигми в системі освіти вищі навчальні заклади мають організувати навчальний та виховний процеси виключно на основі національно прийнятих трьох рамок кваліфікацій: FQ-EHEA, EQF-LLL [1] і Національної рамки кваліфікацій. Ключовими поняттями останньої є «компетентність», «кваліфікація» і «результати навчання» [1, с. 24].

Інформаційно-комунікаційна компетентність (ІКК) майбутніх вихователів ДНЗ є важливим чинником для розвитку і виховання національно свідомої особистості. Проблема формування такої компетентності не може бути розв'язана без належної організації підготовки майбутніх компетентних фахівців. Не стала винятком і педагогічна освіта стосовно дошкільця.

Об'єктом нашого дослідження є формування інформаційно-комунікаційної компетентності у майбутніх вихователів